

Registratienummer: 04.12649

Datum vergadering: 27-07-2004

ONDERWERP : Waterschapsverkiezing Rijnland**Portefeuillehouder** : DGF
Staf-afdeling/Sector : JBZ
Behandelend ambtenaar : Bouwman

Toestel:303

**Toelichting/
samenvatting:**

Mededeling over de kandidaatstelling, tijdschema en recente onderzoeken over het Rijnlands internetstemsysteem RIES.

Bijgevoegde stukken/ter inzage
Mededeling, overzicht kandidaten huidige bestuursleden en tijdschema verkiezing**Concept-besluit:**

Kennisnemen

Portefeuillehouder : akkoord niet akkoord

(eventuele) opmerkingen:

Besluit D&H : Conform voorstel Niet conform (zie opmerkingen)

Paraaf Secretaris

COLLEGEVOORSTEL

Gevolgen: zo ja, welke Ja Nee

Financieel Bestuurlijk Juridisch Personeel

Bedrag : Begrotingspost :

Toelichting :

Mede beoordeeld door :

Staf-afdeling / sector :

Opmerking AD/MT

Behandeling gewenst in:

Commissie Bestuurszaken Datum :
 Commissie Waterkwaliteit Datum :
 Commissie Waterstaat Datum :
 Commissie Financiën Datum :
 Verenigde Vergadering Datum :

Communicatie-aspecten

Wettelijk publiceren : Ja Nee
Termijn :
Reden :

Overige opmerkingen : Ja Nee
Te weten :

Paraaf hoofd van de staf-afdeling / Sector-directeur :

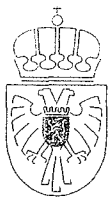
Paraaf algemeen directeur :

Afhandeling Collegebesluit :

Staf-afdeling / Sector :

Deponeren Datum: 2018/10/04

Paraaf:

Hoogheemraadschap van
Rijnland

uw kenmerk:

College van Dijkgraaf en Hoogheemraden

uw brief van:

ons kenmerk:

bijlagen: -2-

inlichtingen:

doorkiesnummer:

onderwerp:

Waterschapsverkiezing Rijnland.

Leiden, 22 juli 2004

Bijgevoegd en onderstaand informatie over de kandidaatstelling, tijdschema en recente onderzoeken over het Rijnlands internetstemsysteem RIES.

Kandidaatstelling

Bijgevoegd treft u aan een overzicht van de namen van de kandidaten die nu reeds zitting hebben in het algemeen bestuur van De Oude Rijnstromen, Groot-Haarlemmermeer, Wilck en Wiericke en/of Rijnland. Van de 184 kandidaten, zijn 57 kandidaten zittende bestuursleden. De onderverdeling over de waterschappen is als volgt:

Waterschap	Zittende bestuursleden	Kandidaten
De Oude Rijnstromen	32	16
Groot-Haarlemmermeer	24	6
Wilck en Wiericke	24	10
Rijnland	36	25
	116	57*

* vijf kandidaten maken deel uit van het ab van Rijnland en het ab van een ws.

Onderzoek Burger@overheid

In opdracht van Burger@overheid is een onderzoek gedaan naar internetstemmen. 750 Internettende Nederlanders hebben meegedaan aan het onderzoek. Zij hebben een aantal vragen beantwoord en gestemd met het internetstemsysteem RIES. Niet alleen gestemd, maar ook een stemcontrole uitgevoerd. Aan dat tweede deel van het onderzoek hebben ruim 400 respondenten meegedaan.

Begin september zal Burger@overheid het rapport verspreiden en een persbericht uitgeven. De resultaten van het onderzoek zijn positief. De belangrijkste uitkomsten:

Internetstemmen:

- 81% geeft aan dat de kans groot tot zeer groot is dat hij zijn stem via internet uitbrengt, als de mogelijkheid wordt gegeven bij waterschapsverkiezingen per post of via internet te stemmen.
- Op de vraag "Wat zie je als belangrijkste bezwaren tegen stemmen via internet?", zegt 26% bang is voor fraude of manipulatie. 65% ziet geen reden om niet via internet te stemmen.

- Belangrijkste redenen om via internet te stemmen: 71% zegt: "Ik kan elke moment van de dag stemmen" en 66% zegt: "Het is sneller".
- 90% van de respondenten kon in één keer zijn stem uitbrengen zonder foutmeldingen.
- 79% vindt het stemmen via internet bij Rijnland goed tot zeer goed.
- De duidelijkheid van de schermen wordt door 81% als goed tot zeer goed beoordeeld.
- 86% is eens met de stelling: "Ik vind het stemmen op de website van Rijnland gebruikersvriendelijk".
- 81% vindt dat de stemprocedure een betrouwbare indruk maakt.
- 59% is het oneens met de stelling "Ik maak me zorgen over de veiligheid van het systeem". 24% beantwoordt deze stelling met neutraal.
- 76% vindt dat de achtergrondinformatie op internet over de kandidaten het makkelijker maakt een weloverwogen keuze te maken.
- 83% vindt dat de kandidaten zich beter kunnen presenteren omdat je tijdens het stemmen nog informatie kunt opvragen over de kandidaten.
- Na het uitbrengen van een stem via internet geeft 79% aan bij voorkeur een stem via internet uit te brengen, ongeacht welke verkiezing.
- 85% geeft aan dat de opkomst bij verkiezingen stijgt als via internet kan worden gestemd.
- 73% zal eerder gaan stemmen voor waterschapsverkiezingen als dat via internet kan. Voor andere verkiezingen schommelt dat percentage rond de 60%.

Stemcontrole

- Bij 28% is het gelukt om de stemcontrole uit te voeren. 53% had de code niet meer.
- 28% beoordeelt de uitleg over de stemcontrole als slecht tot zeer slecht.
- 55% vindt de procedure begrijpelijk.
- 70% vindt het nodig dat iedereen kan controleren of alles goed gegaan is met zijn of haar via internet uitgebrachte stem.
- 37% denkt gebruik te maken van de mogelijkheid om achteraf zijn of haar stem te controleren.
- 56% geeft aan dat de stemcontrole niet nodig is om meer vertrouwen in het systeem te krijgen.

Conclusie

Het stelsysteem RIES voldoet volledige aan de doelstellingen en de verwachtingen. De stemcontrole zal verbeterd moeten worden. Het gaat hier om tekstuele verbeteringen en niet om technische verbeteringen.

Server en client audit

Het gespecialiseerde bedrijf Madison Gurka heeft op basis van documentatie en de testomgeving van het systeem een audit gedaan van de server (stembureau) en client (PC kiezer). Conclusie van Madison Gurka: "De geïmplementeerde infrastructuur voor RIES voldoet grotendeels aan wat wij als 'best practices' beschouwen. Op een beperkt aantal

plaatsen is het mogelijk om met een redelijk beperkte inspanning nog potentiële veiligheidsrisico's te verminderen of uit te sluiten. Na implementatie van de aanbevelingen achten wij de infrastructuur geschikt om te gebruiken voor echte verkiezingen." Voor de productieomgeving zijn de aanbevelingen van Madison Gurka overgenomen. Ten aanzien van de client - het script dat naar de PC van de kiezer wordt gestuurd - is Madison Gurka van mening dat het script consistent ontworpen en gecodeerd is.

Penetratietests KU Nijmegen

Door de onderzoeksgroep Security of Systems van professor Jacobs van de Katholieke Universiteit Nijmegen is op de productieomgeving aan aantal penetratietests uitgevoerd. Populair gezegd: er is geprobeerd het systeem te hacken. De medewerkers waren teleurgesteld, omdat elke poging is mislukt. In een tijdsbestek van 2 uur zijn zelfs 800.000 stemmen uitgebracht. De belasting van de server was slechts beperkt. Bij de verkiezing zal er nog een server bijkomen. Al de 800.000 stemmen zijn door het systeem - terecht - als ongeldig aangemerkt. De kans op het raden van een geldige stem is overigens kleiner dan 1 op 1 miljard.

De praktijk heeft de conclusie van Madison Gurka derhalve bevestigd: het systeem wordt geschikt geacht voor echte verkiezingen.

Projectleider Verkiezingen,

S. Bouwman.